

Soudobé dějiny – média – politika. Jejich místo v demokratické společnosti

Seminář pořádaný ÚSD AV ČR s podporou Nadace Konrada Adenauera

Datum a místo konání: 4. 10. 2010, AV ČR Národní 3, m. č. 214, 10:00-16:00

Hlavním záměrem akce je setkání a diskuse zástupců obce českých historiků a příbuzných oborů nad aktuálními otázkami výzkumu soudobých dějin, politiky paměti (zákon o třetím odboji aj.), resp. politizace historiografie zejména v oblasti československých poválečných dějin a současného mediálního obrazu historického bádání nad nejnovějšími dějinami. Odborná veřejnost již delší dobu pocítuje potřebu systematičtější diskuse o těchto problémech. Seminář je proto určen nejen historikům a dalším odborníkům z univerzit, výzkumných ústavů, archivů, muzeí a škol a dalších pracovišť, ale i zájemcům z řad českých novinářů. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR využívá 20. výročí svého založení jako podnětu pro toto setkání, které by zároveň zahajovalo sérii podobných diskusí na poli soudobých dějin a jejich reflexe před ostravským sjezdem českých historiků v září roku 2011.

Seminář bude organizován ve formě panelových diskusí s úvodním referátem (10–15min.), teze referátu budou zveřejněny na stránkách www.usd.cas.cz týden před konáním akce **a následně přihlášených diskusních příspěvků** (do 5 min.). Prosíme proto zájemce, aby zaslali název svého diskusního příspěvku do jednotlivých panelů se stručným abstraktem (do 10 řádek) organizátorovi akce:

Miroslav Vaněk (ÚSD AV ČR) vanek@usd.cas.cz

Zahájení a úvodní slovo: Oldřich Tůma (ÚSD)

Tematické bloky:

1) Politika paměti a „uzákoňování“ dějin v Česku po r. 1989 ve středoevropském kontextu. Problematika 3. odboje

úvodní vystoupení: Françoise Mayer (CEFRES)

zatím přihlášené diskusní příspěvky: Stanislav Kokoška (ÚSD), Jaroslav Cuhra (ÚSD), Vítězslav Sommer (ÚSTR)

2) Stav výzkumu soudobých dějin 20. let po pádu komunismu a společenská role historiografie

úvodní vystoupení: Michal Kopeček (ÚSD)

zatím přihlášené diskusní příspěvky: Pavel Urbášek (UP Olomouc); Tomáš Vilímek (ÚSD); Pavel Mücke (ÚSD); Christiane Brenner (Collegium Carolinum)

3) „Očišťování minulosti?“, nebo její zkoumání? O některých problémech popularizace historického výzkumu ve veřejnosti

úvodní vystoupení: Miroslav Vaněk (ÚSD)

zatím přihlášené diskusní příspěvky: Vít Smetana (ÚSD); Dalibor Státník (SOKA Mělník); Lukáš Valeš (Newton College); Jan Randák (FF UK)

4) Mediální prostor a soudobé dějiny: obraz nejnovějších dějin předkládaný veřejnosti

úvodní vystoupení: Tomáš Zahradníček (ÚSD)

zatím přihlášené diskusní příspěvky: Petr Zídek (historik – LN); Petr Uhl (novinář), Jakub Železný (Česká televize)

5) Výuka a didaktika nejnovějších dějin na školách

úvodní vystoupení: Tomáš Vilímek (ÚSD), zástupce ASUD

diskusní příspěvky: Jaroslav Pinkas (ÚSTR); Jiří Hoppe (ÚSD), Kamil Činátl (FF UK/ÚSTR), Zdeněk Brom (učitel, ZŠ – Vodňany)

Zatím došla abstrakta příspěvků:

Panel č. 1.

Françoise Mayer (CeFReS)

Zákony o paměti a dějinách v soudobých společnostech. Reflexe francouzské a české (a stredoevropské) zkušenosti

Stanislav Kokoška (ÚSD)

Zákon o druhém a třetím odboji: Rozdílná východiska a řešení

Příspěvek je založen na srovnání zákona č. 225/1946 Sb. o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození s připravovaným zákonem o účastnících protikomunistického odboje a účastnících odporu proti komunismu. Obě normy sledují v obecné rovině stejný cíl: Ocenit všechny osoby, které aktivně vzdorovaly totalitnímu režimu a přiznat jim - oproti ostatním občanům - sociální výhody. Byly však připravovány v rozdílné míře společenského konsensu, která se odrazila v odlišných výchozích principech a praktických řešeních.

Panel č. 2

Pavel Urbášek (Archiv Univerzity Palackého v Olomouci)

Akademická samospráva jako bazální předpoklad svobody vědeckého bádání

-podstata a vývoj akademické samosprávy, státně-politické reglementace a pokusy o omezenou akademickou samosprávu v letech autoritativního státu, podstata a vývoj akademické samosprávy po roce 1989, Ústav pro studium totalitních režimů jako latentně zpolitizované instituce, pokusy o omezování akademické samosprávy a vliv na akademické svobody (bílá kniha terciárního vzdělávání, financování vědy a výzkumu)

Pavel Mücke (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.)

O zaklínání se minulostí a odsuzování přítomnosti aneb Několik vět na téma orální historie a soudobé dějiny

Příspěvek se zamýšlí nad využitím orálně-historických pramenů při zpracování soudobých dějin, nad jejich přednostmi i úskalími. Vzhledem k velké inflaci a módní

vlně využívání rozhovorů všeho druhu v odborném i mediálním diskurzu dochází k zajímavým úkazům také v oblasti VŠ vzdělávání a při psaní kvalifikačních prací. Obecné trendy budou dokumentovány na konkrétních, leč anonymizovaných, příkladech.

Panel č. 3

Miroslav Vaněk (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.)

Očišťování minulosti a nebo její zkoumání?

V posledních měsících, spíše však letech, jsme svědky mnohem větší ingerence politiky a také nejrůznějších typů mediálních vstupů do problematiky soudobých dějin. Je otázkou do jaké míry jde o zásahy kvalifikované či spíše ideologizující. V příspěvku se zaměřím na možnost prezentace výstupů odborných pracovišť ve veřejném prostoru, který spíše než seriózní příspěvky upřednostňuje viditelné kauzy, výzkum represí, státní bezpečnosti, agentů atd. na úkor jiných pohledů na naši nedávnou minulost. Samostatnou otázkou je i vlastní postavení historika soudobých dějin v dnešních dnech.

Dalibor Státník (Státní okresní archiv – Mělník)

Interpretace - Ideologizace-Instinkt

Rozhodující media interpretují minulost zcela mimo to, co jsme mnozí z nás instinktivně pokládali za smysl český ději (např. otázka sociální a národní). Nastavili tak mantinely v rámci ideologie, tvářící se, že není ideologií, sloužící jednomu směru praktické české politiky, který není vydáván za politiku, ale za jedinou možnost.

Mnozí historici stojí bezbranně před návratem ideologií, když uvěřili v jejich konec a před instrumentalizací historie. Pakliže se solidarizují s převládajícím diskursem medií, je vše v pořádku a mohou přispět demontáží starého ke konstrukci nového systému.

Zásadní otázka přesto zní: Má historie, resp. mají historici mít různé „filozofie“ dějin, kterou mohou poměřovat minulost a vést dialog se současností? Jaké další otázky - například humanitní a další je třeba znovu a jinak promýšlet?

Jan Randák (Filozofická fakulta UK, Ústav českých dějin)

"Čistící" paměť a příběhy 20. století

Soudobé dějiny představují pomyslný prostor střetávání odborného výzkumu s osobními prožitky a zkušenostmi aktérů, kteří jsou nositeli vlastní paměti a vzpomínek na dané období, popřípadě jsou vypravěči osobních příběhů a představ o nedávné historii. Soudobé dějiny coby epocha historie tudíž nepatří pouze historikům-odborníkům. Na jejich obrazu se mohou podílet i laici, neboť i ti si pamatují. Lze tak hovořit o demokratizaci historie, jež však zároveň může vést právě k laicizaci a zjednodušování dějin, neboť každá vzpomínka je dílem konkrétní perspektivy pohledu do minulosti. Nevede však tato situace k odsouvání kritické historie na úkor populárního individuálního vzpomínání a vyprávění? Nemůže snadno dostupná a škatulkující paměť zastínit odborná kritická podání minulosti?

Panel č. 4

Jakub Železný (Česká televize)

Zpravodajství České televize jako "mediální prostor" pro prezentaci soudobých dějin ve věrohodnosti

V příspěvku bych se rád zaměřil nejprve na krátké teoretické a metodologické vymezení nahlížení na média. Bohužel sdělovací prostředky obecně jsou prostředím, které považuje téměř každý za prostředí, které důvěrně zná. A podle toho někdy vypadají náhledy na mediální produkci. Chtěl bych jen upozornit na výrazy typu: média zkreslují...a na nutnost velmi obezřetného nakládání s terminologií (stejně obezřetného jako s terminologií jakéhokoli jiného oboru, historii nevyjímaje).

Dále bych rád zmínil aktivitu zpravodajství České televize, jako prostoru pro velmi široké informování o důležitých historických událostech, především v době zásadních výročí. Na konkrétních příkladech bych rád ukázal, že téma soudobých dějin nezanedbáváme, naopak.

Zároveň bych rád přiznal, že ne vše se daří, že jsou situace, kdy i my (třeba v historických reáliích) chybujeme, a že jsme si toho vědomi a snažíme se, aby k chybám v našem vysílání docházelo co nejméně.

V závěru se krátce chci zamyslet nad otázkou "objektivita" v případě, že referujeme o události, u níž objektivní být nelze, neboť hodnocení dané události je (snad) společenským axiomem, který těžko můžeme takzvaně "vyvažovat" (většina témat spojených s komunistickým režimem).

Panel č. 5.

Tomáš Vilímek (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.)

Zohlednění jednotlivých příčin pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989 se ukazuje být náročným úkolem, vyžadujícím zohlednění celé řady aspektů – ekonomiky, politiky, sociálních souvislostí a ekologie. Vzdělávací DVD „Cesta k listopadu 1989“ představuje jeden z pokusů o uchopení této tematiky. Zůstává otázkou, do jaké míry lze hovořit o pokusu zdařilém.

Jaroslav Pinkas (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.)

Otázka interpretace soudobých dějin ve školním prostředí

Otázka interpretace soudobých dějin patří k nejožehavějším tématům současnosti. Jednotlivé politické skupiny se navzájem obviňují z falšování minulosti. Ve svém příspěvku se pokusím zhodnotit externí faktory vstupující do školního prostředí a ovlivňující výuku soudobých dějin (politické vlivy, vliv médií). Otázka interpretace úzce souvisí také s pojetím školního dějepisu, nejenom v rámci školní praxe, ale i legislativy, expertních skupin a zájmů vydavatelů učebnic. Převažující extenzivní reprodukce „velkých příběhů“, simplifikující vědecký konsenzus je z hlediska interpretace sterilní a alibistická. Západoevropská praxe směřuje k redukci faktografie směrem k analýze a vlastní interpretaci. A právě zde se otevírá problém. Pokud učitel interpretuje, tak musí hodnotit, pak je ovšem často denunciován jako manipulátor. Tyto problémy se pokusím alespoň načrtnout.

Kamil Činátl (FF UK/ÚSTR)

Didaktika soudobých dějin na českých školách: problémy a perspektivy

Príspevek se zaměří na reflexi českého školního dějepisu (praxe) s ohledem na výuku soudobých dějin. Zohlední kontext kurikulární reformy, jež otevřela prostor pro redukci historické faktografie a umožnila tak větší akcentaci moderní historie. Poznatky z školní praxe přitom vychází nejen z praktické výuky, ale především z několika desítek vzdělávacích seminářů pro učitele (FF UK, USTR) a z vedení pedagogických praxí na FFUK. Príspevek dále ohledá prostor mezi odbornou historiografií a popularizací minulosti v rámci školní praxe. Ve smyslu otázky: co chce, může a má odborná historiografie nabídnout učiteli dějepisu? Následně nabídne několik metodických principů (vizualizace, interpretace, redukce, fragmentace a ironizace), jimiž by se metodika soudobých dějin mohla řídit.

Jiří Hoppe (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i.)

Několik poznámek k multimediálnímu výukovému DVD 1968 zmařené naděje.

Zdeněk Brom (ŽS Vodňany)

Učitelé by neměli agitovat, učitelé by měli učit žáky myslet

Príspevek se zaměří na výuku soudobých dějin na ZŠ, jeho postřehy možno nalézt na:

<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/zdenek-brom.php?itemid=9708>

<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/zdenek-brom.php?itemid=10580>